

**ЗМІСТОВІ НАПРЯМИ ГУМАНІЗАЦІЇ
СВІДОМОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА
ЯК ЧИННИКА ЙОГО ПІДГОТОВКИ
ДО ОПІКУНСЬКО-ВИХОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

<https://doi.org/10.24919/2413-2039.11/43.220480>

КОБРИЙ Ольга – доктор педагогічних наук, професор кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, вул. Івана Франка, 24, м. Дрогобич, 82100, Україна

KOBRII Olha – PhD hab. (Education), Professor of General Pedagogy and Preschool Education Department, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, 24 Ivan Franko Str., Drohobych, 82100, Ukraine

E-mail address: olha_kobriy@ukr.net

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-3098-5878>

ResearcherID: <https://publons.com/researcher/1967189/olha-kobrii/>

To cite this article: Kobrii, O. (2020). Zmistovi napryamy humanizatsiyi svidomosti maybutnoho pedahoha yak chynnyka yoho pidhotovky do opikunsko-vykhovnoyi diyalnosti [Content directions of consciousness humanization of future teachers as a factor of training them for child guidance and upbringing]. *Human Studies. Series of Pedagogy*, 11/43, 115–128. doi: <https://doi.org/10.24919/2413-2039.11/43.220480>

Article history

Received: September 28, 2020

Received in revised form: November 4, 2020

Accepted: November 23, 2020

Available online: December 30, 2020

Journal homepage:

<http://lssp.dspu.edu.ua/>

p-ISSN 2313-2094

e-ISSN 2413-2039

© 2020 The Author. *Human studies. Series of Pedagogy* published by Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University & Open Journal Systems. This is an open access article under the CC BY-NC-SA 4.0 license (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>).

УДК 378.011.3-051:37.013.42

**CONTENT DIRECTIONS OF CONSCIOUSNESS
HUMANIZATION OF FUTURE TEACHERS AS A FACTOR
OF TRAINING THEM FOR CHILD GUIDANCE AND UPBRINGING**

The article substantiates the main directions in the development of the problem concerning consciousness humanization of future teachers as a factor

of preparing them for child guidance and upbringing. It is determined that a return to traditional values which focused on the Christian worldview in the context of idealistic Christian approach to upbringing indicates the development of the dual nature of man (that has a body and a soul), the priority of morality and recognition of these tendencies as a component of the integral system, which creates conditions for the formation of personal self-awareness and self-fulfilment of young people. It is taken into account that the orientation of the process of humanization of the future teacher's consciousness towards the idealistic Christian approach to education presupposes recognition of the latter as the basis for the formation of value orientations, characterized primarily by the awareness of the Christian essence of man, recognition of the priority of morality, emphasis on respect towards a person, the formation of one's spiritual world, aspiration to achieve perfection, implementation of moral virtues in practice, rethinking and believing in the need to focus information on the ideals of the good, and so on.

The directions of humanization of the future teacher's consciousness (in preparation for child guidance and upbringing) are: implementation of a personality-oriented approach to personality upbringing, taking into account individual features of the future teachers, their creative ideas, formation of the ability to interact with children; creating a well-organized environment, ensuring a successful child socialization as a mechanism of upbringing, prompt adjustment of the process of upbringing, as well as a practical implementation of the individual's relationship with the environment, creating conditions for independence and activity of higher education students, focusing on the national traditions, free choice of life outlook, religious affiliation, value orientations, everything that characterizes humanization as self-humanization.

It is emphasized that the process of socialization of the personality as a process of development of one's social capabilities (coexistence in society, establishing relationships with people) in preparation for guardianship and upbringing becomes valuable if its consciousness is freed from social myths and illusions, and the value orientations are filled with the content which presupposes cultural assimilation of the reality and provides the main purpose of human life, shapes a person's spiritual principles to live by. The specifics of socialization as a mechanism of upbringing is defined by external social influences that acquire a certain personal meaning, and specific social phenomena – the formation of personal qualities, social needs, orientations, social activity – and personal values determine one's inner world, while the quality teacher training (higher education students) for child guidance and upbringing involves providing optimal conditions for professional self-development, self-awareness, self-fulfilment, personal growth. The process of humanization of a person's consciousness means not only the cultural assimilation of reality but also the priorities of values, which provide real humane relationships with other people, the embodiment of spiritual and moral values as the most important factors in human life.

Key words: *consciousness humanization; content directions; value orientations; priority of morality; child guidance and upbringing; socialization of a person; personal self-awareness; self-fulfilment; future teacher.*

ЗМІСТОВІ НАПРЯМИ ГУМАНІЗАЦІЇ СВІДОМОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА ЯК ЧИННИКА ЙОГО ПІДГОТОВКИ ДО ОПІКУНСЬКО-ВИХОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Обґрунтовано змістові напрями розвитку проблеми гуманізації свідомості майбутнього педагога як чинника його підготовки до опікунсько-виховної діяльності. Визначено, що повернення традиційних цінностей, які орієнтували на християнський світогляд у руслі ідеалістично-християнського підходу до організації виховання, свідчить про розвиток ідей двоєдиної природи людини (що має тіло і душу), пріоритет моралі, а також визнання цих напрямів як компонента цілісної системи, в рамках якої створюються умови для формування особистісного самоусвідомлення та самореалізації молодих людей. Враховано, що орієнтація процесу гуманізації свідомості майбутнього педагога на ідеалістично-християнський підхід до виховання передбачає визнання останнього основою формування ціннісних орієнтацій, що характеризується насамперед усвідомленням християнської сутності людини, визнанням пріоритету моралі, акцентом на повазі до людини, формуванні її духовного світу, вихованням прагнення досягти досконалості, реалізацією моральних чеснот на практиці, переосмисленням та переконанням у необхідності спрямованості інформації на ідеали добра тощо.

Змістовими напрямками гуманізації свідомості майбутнього педагога (у підготовці до опікунсько-виховної діяльності) є: реалізація особистісно зорієнтованого підходу до виховання особистості, врахування індивідуальних особливостей майбутнього педагога, його творчих ідей, формування здатності вихователя до суб'єкт-суб'єктної взаємодії з дітьми, побудови доцільно організованого середовища, забезпечення успішної соціалізації дитини як виховного механізму, оперативного коригування процесу виховання, а також практичного втілення стосунків особистості із зовнішнім середовищем, створення умов для самостійності й активності здобувачів вищої освіти, зосередження уваги на національних традиціях, вільного вибору життєвої позиції, релігійної приналежності, ціннісних орієнтацій, усього, що характеризує гуманізацію як самогуманізацію.

Наголошено, що процес соціалізації особистості як процес розвитку її соціальних можливостей (співіснування у соціумі, налагодження стосунків з людьми) у підготовці до опікунсько-виховної діяльності стає вартісним, якщо її свідомість звільняється від соціальних міфів та ілюзій, а ціннісні орієнтації наповнюються змістом, який передбачає культурне засвоєння дійсності та забезпечує головну мету життєдіяльності людини, формує її духовні орієнтири. Якщо специфіка соціалізації як виховного механізму полягає у зовнішніх соціальних впливах, що набувають певного особистого змісту, та конкретних соціальних явищах – формування особистих якостей, соціальних потреб, орієнтацій, соціальної активності, – тоді як особистісні цінності визначають її внутрішній світ, то формування якісної професійної підготовки майбутніх педагогів (здобувачів вищої освіти) до опікунсько-

виховної діяльності передбачає забезпечення оптимальних умов для професійного саморозвитку, самоусвідомлення, самореалізації, особистісного зростання. Процес гуманізації свідомості особистості означає не лише культурне засвоєння дійсності, а й такі пріоритети молодих людей у їхньому ціннісному світогляді, які передбачають реальну побудову гуманних взаємин з іншими людьми, втілення духовно-моральних цінностей як найістотніших чинників поведінки людини у її практичному житті.

Ключові слова: гуманізація свідомості; змістові напрями; ціннісні орієнтації; пріоритет моралі; опікунсько-виховна діяльність; соціалізація особистості; особистісне самоусвідомлення; самореалізація; майбутній педагог.

Вступ / Introduction

Реальні суспільні зміни пов'язані зі зміною свідомості людини, піднесенням духовно-культурного, інтелектуального потенціалу нових поколінь, а також профілактикою і корекцією відхилень у поведінці людини, попередженням її душевних травм тощо, що позначається на змісті підготовки майбутнього педагога до професійної діяльності, пошуку шляхів розвитку його свідомості, виборі ним ціннісних орієнтацій, які повинні вести його до самовизначення й самореалізації у житті. Тому важливим завданням сучасної педагогічної науки є оновлення її змісту в напрямі гуманізації, демократизації, з урахуванням національних традицій, потреб державотворення, світових досягнень, самореалізації особистості, які передбачають відхід від стандартизації її життя, увагу до внутрішнього світу людини.

Звісно, належний рівень інтелігентності педагога найбільше зумовлюється його особистісними, світоглядними і духовними якостями, високим рівнем усвідомлення своєї соціальної та національної місії (педагог – гуманіст, носій культури, живе інтенсивним духовним життям, утверджує ідеали, які прищеплює дітям, своїм власним прикладом, є зразком поведінки). Сучасний стан розвитку змістових напрямів розвитку проблеми гуманізації свідомості майбутнього педагога як чинника його підготовки до опікунсько-виховної діяльності свідчить про недостатню увагу до неї. Обґрунтування цих напрямів, що відображають ідеалістично-християнський підхід до виховання, не проводилося.

Аналіз останніх досліджень / Analysis of recent publications

Питання значущості духовності, національної свідомості особистості в її професійному самовдосконаленні розкривають В. Андрущенко, О. Сухомлинська й ін. Сьогодні проведено різні дослідження щодо формування змісту підготовки майбутнього педагога та визначення найцінніших його якостей (V. Chuno, C. Beatty, M. Gruver (2019); D. Sumara, R. Luce-Kapler, T. Iftody (2008); J. Windt (2020)), а також у контексті побудови громадян-

ського суспільства та з точки зору формування світогляду (І. Зязюн (1994), М. Боришевський (Боришевський, Пилипенко, & Пенькова, 2013) та ін.).

Так, Г. Васянович називає різні форми моральної самосвідомості – моральне самопочуття як усвідомлення свого морального стану, усвідомлення себе представником певної спільноти чи соціальної групи, виникнення свідомості “Я” (Васянович, 2005, с. 217–218). Учений зазначає: “Наявні форми моральної самосвідомості, коли ті чи інші феномени свідомості стають предметом спеціальної аналітичної діяльності суб’єкта, носять назву моральної рефлексії”. Без неї, – вважає він, – “людина не здатна була б виявити свободу волі власне сумління, честь і гідність” (Васянович, 2005, с. 218).

Останнім часом активізувалися дослідження педагогів (наприкінці ХХ ст.), які стосувалися визначення свідомості, самосвідомості людини (Зязюн, 1994) та розкриття важливих світоглядних ідей (Вишневський, 1996) “Свідомість, – наголошує І. Зязюн, – це оцінка людиною явищ дійсності, сенсу її життя і формування на цій основі переконань, ідеалів, принципів діяльності... це єдність світорозуміння і самоусвідомлення людини” (Зязюн, 1994, с. 30). Водночас О. Вишневський простежував розвиток свідомості людини від вузьких, насправді егоїстичних інтересів через розширення меж внутрішнього світу до духовного багатства, своєрідне духовне змушнення, що відбувається протягом усього життя, й означає для людини звільнення від диктату земного та щоразу глибше проникнення у зміст моральних цінностей. Адже за сприятливих обставин людина постійно вчиться опановувати свої пристрасті “шляхом обмеження її природних інстинктів” (Вишневський, 1996, с. 30) та керуватися своїм сумлінням.

У визначенні стратегії сучасного українського виховання сам вибір традиційно-християнського підходу М. Боришевський пов’язує з духовністю. До того ж, учений пропонує таке її тлумачення: “Духовність слід розглядати як багатовимірну систему, складовими якої є утворення у структурі свідомості та самосвідомості особистості, в яких у формі ціннісних орієнтацій віддзеркалюються її найбільш актуальні морально релевантні потреби, інтереси, погляди, ставлення до навколишньої дійсності, до інших людей, до себе самої, що стали суб’єктивно значущими регуляторами активності” (Боришевський, Пилипенко, & Пенькова, 2013, с. 10).

Окремі аспекти опікунсько-виховної діяльності дітей вивчали А. Капська (2009), О. Карпенко (2017) та ін. Слід зазначити, що гуманістична парадигма освіти і виховання орієнтує на необхідність забезпечення позитивної мотивації гуманізації змісту педагогічної освіти та суб’єктності дитини в освітньому процесі (І. Бех, О. Галян та ін.).

У контексті досліджуваної проблеми особливо цінним є наукове дослідження О. Карпенко “Розвиток опіки над дітьми у педагогічній теорії та практиці Польщі (ХХ – початок ХХІ ст.)” (2017). У результаті аналізу різ-

них концепцій і теорій дослідницею доведено, що для опіки над дітьми характерним є цілий комплекс дій, і такий феномен об'єднує понятійний апарат різних наук.

Мета статті – обґрунтування змістових напрямів розвитку проблеми гуманізації свідомості майбутнього педагога як чинника його підготовки до опікунсько-виховної діяльності, що відповідають ідеалістично-християнському підходу до виховання, та як компонента системи, в рамках якої створюються умови для особистісного самоусвідомлення і самореалізації молодих людей.

Виклад основного матеріалу / Presenting the main material

Високий рівень свідомості педагога-гуманіста, який володіє важливими світоглядними і духовними якостями, є носієм національної культури, передбачає передовсім надання кожній дитині допомоги у забезпеченні її позитивної мотивації, морального вибору, пробудженні свого сумління. Позитивна мотивація гуманізації свідомості майбутнього педагога, за уявленнями представників гуманізму (А. Балл, А. Маслоу та ін.), визначається її особистісною зорієнтованістю та мотивацією стати особистістю, і відтак – стимулюванням відповідної поведінки, коли інтереси дитини збігаються із загальнолюдськими.

Орієнтація процесу формування свідомості майбутнього педагога на ідеалістично-християнський підхід до виховання означає визнання його основою духовно-морального виховання, визначення ціннісних орієнтацій, що передбачають насамперед усвідомлення сутності людини як істоти двоєдиної (яка має тіло і душу), визнання пріоритету моралі, стимулювання прагнення досягти досконалості, переосмислення зорієнтованості інформації на добро.

Створення системи цінностей, яка слугувала б орієнтиром сучасного українського виховання, звісно, повинно відбуватися в рамках духовності. Адже у свідомості людини має забезпечуватися спрямованість особистісних потреб, переживань на духовні цінності; саме вони зумовлюватимуть настанову на відповідний життєвий вибір. Передовсім слід визнати пріоритет морально-духовних цінностей, необхідність абсолютного їх трактування. Потрібний акцент у вихованні на повагу до людини, її прав і свобод, становлення у ній порядності, людяності, формування її гармонійного духовного світу, відповідно наповнення змісту освіти національними традиціями, ідеями народності, вибір ціннісних орієнтацій.

Виявом справжньої гуманізації свідомості майбутнього педагога є зосередженість змісту освіти на актуальних і перспективних інтересах дитини, створення умов для індивідуалізації та диференціації освітнього процесу. Відтак предмети, які репрезентують людину і сприяють формуванню у її свідомості людяності та порядності, допомагають орієнтуватися на моральні цінності. А отже, гуманітаризація інформації як нарощування питомої

ваги дисциплін (котрі “репрезентують” людину) гуманітарного чи естетичного спрямування (Вишневський, 1996, с. 111) є важливою передумовою гуманізації свідомості педагога.

Визнання виховання як основи формування ціннісних орієнтацій та гуманізації свідомості майбутнього педагога

Як вважають видатні українські педагоги, без звернення до релігії важко протистояти домінуванню матеріального у свідомості людей. Педагог, до того ж, виконує важливе завдання щодо прилучення молодих людей до ідеалів добра, а будь-яка релігія втілює загальнолюдські цінності і дбає про формування гуманних якостей особистості й синтезує у собі вироблені протягом тисячоліть правила побудови взаємин між людьми, дає кожній людині напрям для пошуку сенсу життя, спрямовує погляди на високі ідеали.

Для вивчення релігії велике значення має духовний досвід (не лише інформованість). Традиційні звичаєві дієства, пов’язані з релігійними святами (вертеп, коляда, гаївки), деякі ритуальні моменти (освячення, хрещення, спільна молитва), присутність представників різних конфесій, не повинні ставати причиною суперечок, конфліктів. Педагог має бути уважним і толерантним щодо вірувань своїх колег, дітей і їхніх батьків, студентів – він повинен ставити акцент на самій вірі в Бога, а не на конфесійній приналежності. Загалом будь-який культурний захід, в якому задіяна особистість, має бути одухотворений (Вишневський, 1996, с. 121).

Прагнення бути добрим В. Сухомлинський уважав єдиною рушійною силою виховання. У реалізації всебічного розвитку людини педагог завжди наголошував на створенні умов для переживання нею радості праці, коли нерівність інтелектуальних можливостей не усвідомлюється як нещастя, навчання стає “благородним полем для постійного самовиховання і самовдосконалення” (Сухомлинський, 1976, с. 205), і відчуття радості самостійної праці сприяє формуванню високих моральних почуттів та відрази до використання чужої праці.

Гуманістичними цінностями вважатимемо духовно-моральні (описані християнською філософією), а змістовим аспектом моральної свідомості – моральні почуття (відповідальності, гідності, честі), а також потреби, переживання, уявлення, переконання, ідеали, принципи, які відображають моральний стан майбутніх педагогів (Васянович, 2005, с. 46–57). Звісно, моральні знання, уміння, навички, що характеризують моральну інформацію, не є елементами моральної свідомості і виховання, оскільки становлять базу для останніх, однак педагогами загально визнано, що саме засвоєння моральної інформації є найпершим етапом формування відповідної (моральної) сфери свідомості, певної позиції. Водночас передбачається спрямованість інформації на ідеали добра, втілення нею духовності, миролюбності, здатності бути великодушним, підтримати добрі наміри людини, зрозуміти її вчинки.

Християнські цінності, пов'язані з усвідомленням значущості ідеалів, що визначені християнством, вказують на надійні орієнтири виховання. Вони незаперечні, вічні, звернені до всіх епох і народів. К. Ушинський писав: “Усе, чим людина може і повинна бути, виражено цілком у Божественному вченні і вихованню, залишається тільки вкоренити вічні істини християнства. Воно дає життя і вказує вищу мету всякому вихованню, воно ж і повинно служити для виховання всякого християнського народу джерелом усякого світла і всякої істини” (Ушинський, 1983, с. 102).

Осмислення гуманістичного сенсу цілей людської життєдіяльності дає можливість збагнути високу мету, задля якої живе людина, постійно прагнути до неї і виявляти власну відповідальність за все, що робить. Перенесення акценту на становлення людяності в самій людині, формування її душі означає, що гуманізація – це насамперед самогуманізація. Найголовнішими функціями педагога є забезпечення усвідомлення необхідності турботи про власну чистоту, добрі наміри, високо моральність, здобувати власний досвід. Потрібна переорієнтація уваги педагога (і дітей) з інформативного впливу на стимулювання власних уявлень, суджень, переконань, прилучення до чесної інтерпретації реального життя, до участі в житті близьких людей, груп за інтересами, молодіжних об'єднань, виявлення стійкого бажання творити добро, допомогти. У цьому розумінні педагог сам повинен підтримувати добро, вірити в нього, бачити його в людях.

Гуманістичні тенденції (та відповідні змістові аспекти) у підготовці особистості до опікунсько-виховної діяльності потребують їхнього включення до цілісної системи цієї підготовки – потрібні ефективні особистісно орієнтовані технології, які забезпечуватимуть визнання цінності виховання як оригінальної неповторності, розуміння його внутрішнього світу, вивчення сфери його інтересів, індивідуальних особливостей, здібностей, прагнення їх розкрити, відмову від будь-якого насильства, побудову суб'єкт-суб'єктної взаємодії педагога та вихованців тощо. Зрештою, людина, відповідно до особистісного підходу, розглядається як системне, цілісне, структурно-ієрархічне утворення, що має певну системну психологічну характеристику розвитку впродовж усього життя та системно регулює сукупність діяльностей й актів поведінки в конкретних ситуаціях життєдіяльності, забезпечуючи ефективну взаємодію з об'єктивною дійсністю (Хохліна, 2019, с. 77).

Ідея системного дослідження дитини та її розвитку не є новою. Вчені аналізують різноманітні аспекти цієї проблеми, в тому числі соціальний, і цим розширюють уявлення про статус дитини і її стосунки з педагогом. Саме в рамках цілісної системи забезпечення процесу гуманізації свідомості майбутнього педагога й створюються умови для самореалізації і самоусвідомлення дитини.

Особливості гуманізації свідомості майбутнього педагога у підготовці до опікунсько-виховної діяльності

У підготовці педагогів до опікунсько-виховної діяльності постає важливе завдання виховання людини різнобічно розвинутої, з широким світоглядом, цілісною, мислячою, діяльною, творчою, соціально відповідальною і небайдужою до проблем інших, яка керується в житті загальнолюдськими цінностями, що зможуть якісно забезпечити соціальні послуги територіальних громад у сфері опіки та виховання дітей-сиріт. Йдеться про *цілісну системно організовану діяльність*, що створює гідні умови для саморозвитку кожної особистості в певному освітньому середовищі, актуалізації її прагнення до вдосконалення професійної майстерності. Тут слід відзначити будь-які спроби демократизації педагогічної освіти, які завжди, насправді, були виявленнями гуманізації цієї освіти (наприклад, умови для вибору змісту завдань чи спеціалізації, індивідуалізація і диференціація навчання, педагогічний контроль та оцінювання, заохочення самостійної і творчої діяльності, корекція особистісного зростання). Гуманізація свідомості педагога реалізовується у будь-якій підготовці дитини до повноцінної життєдіяльності, навіть у намаганнях забезпечити її розвивальне й виховне навчання, звісно, із врахуванням його індивідуальних особливостей і відповідного рівня засвоєння інформації.

Якщо соціальна освіта є головним чинником соціалізації, процесом і результатом цілеспрямованої, планомірної діяльності, що здійснюється в інтересах індивіда і суспільства, до якого він належить, як зазначає А. Капська (2009, с. 15), то діяльність дорослих, яка спрямована на задоволення дитячих потреб у скрутних для дітей життєвих ситуаціях, створення необхідних умов для успішної соціалізації особистості є опікунсько-виховною діяльністю (у вузькому значенні, за визначенням окремих вчених). Зауважимо, що ми розглядаємо опікунсько-виховну діяльність як “цілеспрямовані, відповідним чином сплановані дії (соціального педагога, психолога, вихователів), які забезпечують основні вітальні потреби дітей-сиріт, сприятливі умови для всебічного розвитку особистості, певні потреби нормалізації її психологічного стану і соціальної ситуації, налагодженню стосунків з оточенням, соціалізації, соціальної реадaptaції й реінтеграції в соціумі” (Лялюк, 2019, с. 18). Це стосується *суб’єкт-суб’єктної взаємодії* (соціального педагога, психолога, вихователів і дитини-сироти), створення оптимальних умов для забезпечення різнобічного розвитку особистості, налагодження стосунків з оточенням, соціалізації, соціальної адаптації, а також, звісно, розвитку альтруїстичних почуттів, духовно-моральної зрілості особистості дитини.

Задоволення потреби дитини у визнанні та прийнятті її однолітками та дорослими істотно впливає на її характер взаємин з оточенням та особливості поведінки, специфіку спілкування та взаємодії у соціальному сере-

довищі. Педагогічне, *доцільно організоване середовище*, часто називають “виховним простором” (Бех, 2013).

Усе це означає специфіку *соціалізації як виховного механізму*, яка полягає у таких зовнішніх соціальних впливах, що набувають певного особистого змісту, та конкретних соціальних явищах (формування особистих якостей, соціальних потреб, орієнтацій, соціальної активності) – особистісні ж цінності визначають її внутрішній світ. Звідси – основою для особистісного розвитку дитини та підвищення ефективності її соціалізації стає такий процес освоєння нею зовнішньої сфери, який має співвідноситися з ціннісним аспектом її внутрішньої сфери (упорядкованої системи цінностей).

Отже, гуманізм у вихованні дітей-сиріт означає здатність вихователя до оперативного *коригування процесу виховання*, орієнтації на задоволення особистісних потреб дітей цієї категорії. Це означає також, що необхідним є обов’язкове включення дітей-сиріт у діяльність із подолання їхніх проблем, що сприятиме їхньому особистісному розвитку.

Формування якісної професійної підготовки майбутніх педагогів (здобувачів вищої освіти) до опікунсько-виховної діяльності передбачає забезпечення оптимальних умов для професійного саморозвитку, самоусвідомлення, самореалізації, особистісного зростання. Процес гуманізації свідомості особистості означає не лише культурне засвоєння дійсності, що забезпечує головну мету життєдіяльності людини та формує її духовні орієнтири, а й такі пріоритети молодих людей у їхньому ціннісному світогляді, які передбачають реальну побудову гуманних взаємин з іншими людьми, формування позитивного ставлення до нації, громади, природи і т. ін., розвиток здатності розуміти, поважати, любити людину, що забезпечує втілення духовно-моральних цінностей як найістотніших чинників поведінки людини у її практичному житті. Тому *практична взаємодія особистості із зовнішнім середовищем* (участь у різноманітних сферах життя) веде до соціалізації як форми морального розвитку особистості. Зрештою, для досягнення такої мети важливо, щоб студенти долучалися до волонтерської діяльності у соціально-реабілітаційних центрах, хоспісах, дитячих будинках. Тільки шляхом практичного втілення духовності людини, вважає І. Зязюн, можливий порятунок її душі, що передбачає віру в те, що мораль є здоровою серцевиною людини, яка засвоїла основи виховних істин і право на свою ідеологічну та політичну свободу (Зязюн, 1994).

Особливу роль *моральних відносин* у врегулюванні конфліктів, загалом у формуванні моральної культури молодих людей, підкреслює Г. Васянович (2005, с. 295). Учений вважає, що гуманізацію моральних відносин у соціумі (а отже, гуманізацію взаємин між усіма учасниками педагогічного процесу), передбачає ідея гуманістичного виховання молодих людей, що реалізується у конкретних взаємостосунках. За нашими спостереженнями, на формуванні ціннісних орієнтацій позитивно позначається гуманізація

взаємин між суб'єктами виховання, До того ж, моральні відносини пов'язані з організацією спілкування з людиною (Васянович, 2005, с. 306). Оскільки кожний акт спілкування однозначно впливає на життя й діяльність людини (В. Семиченко, В. Заслуженюк та ін.), то *культура спілкування* сприяє її самореалізації, самоствердженню (М. Каган, О. Савченко та ін.).

Гуманізація свідомості особистості передбачає також *увагу до її національного життя*, етнічних коренів, способу мислення, характеру, перебігу емоцій, адже українська традиція характеризується глибоким поєднанням морального виховання з національним. У цьому розумінні для гуманізації свідомості та формування світогляду майбутнього педагога велике значення має володіння рідною мовою, вивчення історії, всіх дисциплін, які допомагають утвердженню духовних цінностей і помітно впливають на становлення національної свідомості. Відтак свідомість майбутнього педагога визначається активною зосередженістю на підготовці до життя в суспільстві та перспективних інтересах свого народу, адже педагог пробуджує у навколишніх людях потребу жити і працювати для нього.

Висновки

Зміст діяльності педагога, який не змінює людину, а надає їй моральну підтримку щодо формування її моделі поведінки, означає передовсім допомогу у тому, щоб забезпечити її позитивну мотивацію, пробудити своє сумління, почуття провини за гріхи, сорому за погані вчинки (щоб нарощувати добрі якості, кожній особистості важливо побороти слабкості, бути відповідальною за свої вчинки), не причиняти зло іншим людям (переступаючи непередуманими діями або необережним словом моральні принципи). Відтак реальні гуманізація і демократизація стосунків партнерів у спілкуванні означають доброзичливість, великодушність, взаєморозуміння тощо.

Орієнтація процесу гуманізації свідомості майбутнього педагога на ідеалістично-християнський підхід до виховання передбачає визнання останнього основою формування ціннісних орієнтацій, що характеризується насамперед усвідомленням християнської сутності людини, визнанням пріоритету моралі, акцентом на повазі до людини, формуванні її духовного світу, вихованням прагнення досягти досконалості, реалізацією моральних чеснот на практиці, переосмисленням та переконанням у необхідності спрямованості інформації на ідеали добра тощо.

Важливими змістовими напрямками гуманізації свідомості майбутнього педагога у підготовці до опікунсько-виховної діяльності є: реалізація особистісно зорієнтованого підходу до виховання особистості, врахування індивідуальних особливостей майбутнього педагога, його творчих ідей, формування здатності вихователя до суб'єкт-суб'єктної взаємодії з дітьми, побудови доцільно організованого середовища, забезпечення успішної соціалізації дитини як виховного механізму, оперативного коригування процесу виховання, а також практичного втілення стосунків особистості із

зовнішнім середовищем, створення умов для самостійності й активності здобувачів вищої освіти, зосередження уваги на національних традиціях, вільного вибору життєвої позиції, релігійної приналежності, ціннісних орієнтацій, усього, що характеризує гуманізацію як самогуманізацію.

Література

- Бех, І.** (2013). Виховний простір: організаційно-змістові орієнтири. *Гірська школа українських Карпат*, 10, 3.
- Боришевський, М., Пилипенко, Л., & Пенькова, О.** (2013). *Виховання духовності особистості*. Кіровоград: Імекс-ЛТД.
- Васянович, Г.** (2005). *Педагогічна етика*. Львів: Норма.
- Ващенко, Г.** (2006). *Виховний ідеал. Т. 1: Підручник для педагогів, виховників, молоді і батьків*. Львів: Камула.
- Вишневецький, О.** (1996). *Сучасне українське виховання. Педагогічні нариси*. Львів: Львівський обл. наук.-метод. ін-т освіти, Львівський обл. пед. т-во імені Г. Ващенка.
- Зязюн, І.** (1994). Культура і культурна політика. *Рідна школа*, 12, 27–32.
- Капська, А.Й.** (Ред.). (2009). *Соціальна педагогіка: підручник (4-е вид. випр. та доп.)*. Київ: Центр учбової літератури.
- Карпенко, О.** (2017). *Опіка над дітьми у Польщі: історико-педагогічний аспект: монографія*. Дрогобич: Ред.-вид. відділ ДДПУ ім. І. Франка.
- Лялюк, Г.** (2019). Теоретико-методологічне обґрунтування опікунсько-виховної діяльності як соціально-психологічного явища. *Інноваційна педагогіка*, 11, 12–18.
- Сухомлинський, В.** (1976). Проблеми виховання всебічно розвинутої особистості. В В.О. Сухомлинський, *Вибрані твори* (Т. 1–5; Т. 1, с. 55–206). Київ: Рад. школа.
- Ушинський, К.** (1983). Про народність у громадському вихованні. В К. Ушинський, *Вибрані педагогічні твори* (Т. 1–2; Т. 1, с. 43–103). Київ.
- Хохліна, О.** (2019). Особистісний підхід як методологічний інструментарій забезпечення становлення в людини її індивідуальності. В Л. Помиткіна & О. Хохліна (Ред.), *Індивідуальність у психологічних вимірах спільнот та професій в умовах мережевого суспільства* (с. 76–85). Київ: ТОВ “АльфаПІК”.
- Chunoo, V., Beatty, C., & Gruver, M.** (2019). Leadership Educator as Social Justice Educator. *New Directions for Student Leadership*, 2019 (164), 87–103. doi: <https://doi.org/10.1002/yd.20360>.
- Sumara, D., Luce-Kapler, R., & Iftody, T.** (2008). Educating Consciousness through Literary Experiences. *Educational Philosophy and Theory*, 40 (1), 228–241. doi: <https://doi.org/10.1111/j.1469-5812.2007.00408.x>.
- Windt, J.** (2020). Teaching and learning guide for: Consciousness in sleep: How findings from sleep and dream research challenge our understanding of sleep, waking, and consciousness. *Philosophy Compass*, 15 (9), 1–4. doi: <https://doi.org/10.1111/phc3.12694>.

References

- Bekh, I.** (2013). Vykhovnyy prostir: orhanizatsiyno-zmistovi oriyentyry [Upbringing space: organizational and content-based guides]. *Hirska shkola ukrayinskykh Karpat – A School in the Ukrainian Carpathians*, 10, 3 [in Ukrainian].
- Boryshevskyy, M., Pylypenko, L., & Penkova, O.** (2013). *Vykhovannya dukhovnosti osobystosti [Personality spirituality upbringing]*. Kirovohrad: Imeks-LTD [in Ukrainian].
- Vasyanovych, H.** (2005). *Pedahohichna etyka [Pedagogical Ethics]*. Lviv: Norma [in Ukrainian].
- Vashchenko, H.** (2006). *Vykhovnyy ideal. T. 1: Pidruchnyk dlya pedahohiv, vykhovnykiv, molodi i batkiv [Upbringing Ideal. Vol. 1: A textbook for educators, the youth and parents]*. Lviv: Kamula [in Ukrainian].
- Vyshnevskyy, O.** (1996). *Suchasne ukrayinske vykhovannya. Pedahohichni narysy [Contemporary Ukrainian upbringing. Pedagogical Essay]*. Lviv: Lvivskyy obl. nauk.-metod. in-t osvity, Lvivskyy obl. ped. t-vo imeni H. Vashchenka [in Ukrainian].
- Zyazyun, I.** (1994). *Kultura i kulturna polityka [Culture and Cultural Politics]*. *Ridna shkola – Native School*, 12, 27–32 [in Ukrainian].
- Kapska, A.Y.** (Ed.). (2009). *Sotsialna pedahohika [Social Pedagogy]* (4th ed.). Kyiv: Tsentri uchbovoyi literatury [in Ukrainian].
- Karpenko, O.** (2017). *Opika nad ditmy u Polshchi: istoryko-pedahohichnyy aspekt [Child Care in Poland: historical and pedagogical aspect]*. Drohobych: Red.-vyd. viddil DDPU im. I. Franka [in Ukrainian].
- Lyalyuk, H.** (2019). Teoretyko-metodolohichne obgruntuvannya opikunsko-vykhovnoyi diyalnosti yak sotsialno-psykholohichnoho yavlyshcha [Theoretical and methodological realization of tutelage-educational activity as a social-pedagogical factor]. *Innovatsiyna pedahohika – Innovative Pedagogy*, 11, 12–18 [in Ukrainian].
- Sukhomlynskyi, V.** (1976). Problemy vykhovannya vsebichno rozvynenoyi osobystosti [Problems of Upbringing a multifaceted personality]. In V. Sukhomlynskyi, *Vybrani tvory – Selected works* (Vols. 1–5; Vol. 1, pp. 55–206). Kyiv: Radyanska shkola [in Ukrainian].
- Ushynskyy, K.** (1983). Pro narodnist u hromadskomu vykhovanni [On Nationality in Public Upbringing]. In K. Ushynskyy, *Vybrani pedahohichni tvory – Selected pedagogical works* (Vols. 1–2; Vol. 1, pp. 43–103). Kyiv [in Ukrainian].
- Khokhlina, O.** (2019). Osobystisnyy pidkhid yak metodolohichnyy instrumentariy zabezpechennya stanovlennya v lyudyny yiyi indyvidualnosti [Personality Approach as Methodological Tools for Ensuring the Formation of Individuality in a Person]. In L. Pomytkina & O. Khokhlina (Eds.), *Indyvidualnist u psykholohichnykh vymirakh spilnot ta profesiy v umovakh merezhevoho suspilstva – Individuality in the psychological dimensions of communities and professions in a networked society* (pp. 76–85). Kyiv: TOV “AlfaPIK” [in Ukrainian].
- Chunoo, V., Beatty, C., & Gruver, M.** (2019). Leadership Educator as Social Justice Educator. *New Directions for Student Leadership*, 2019 (164), 87–103. doi: <https://doi.org/10.1002/yd.20360>.

- Sumara, D., Luce-Kapler, R., & Iftody, T.** (2008). Educating Consciousness through Literary Experiences. *Educational Philosophy and Theory*, 40 (1), 228–241. doi: <https://doi.org/10.1111/j.1469-5812.2007.00408.x>.
- Windt, J.** (2020). Teaching and learning guide for: Consciousness in sleep: How findings from sleep and dream research challenge our understanding of sleep, waking, and consciousness. *Philosophy Compass*, 15 (9), 1–4. doi: <https://doi.org/10.1111/phc3.12694>.